

SDU International Journal of Educational Studies

A Content Analysis of Thesis and Dissertations Published in Turkey on Electronic Books

Feyzedin Alpkıray, Yavuz Samur
Bahcesehir University

To cite this article:

Alpkıray, F. & Samur, Y. (2017). A content analysis of thesis and dissertations published in Turkey on electronic books. *SDU International Journal of Educational Studies*, 4(1), 12-28.

[Please click here to access the journal web site...](#)

SDU International Journal of Educational Studies (SDU IJES) is published biannual as an international scholarly, peer-reviewed online journal. In this journal, research articles which reflect the survey with the results and translations that can be considered as a high scientific quality, scientific observation and review articles are published. Teachers, students and scientists who conduct research to the field (e.g. articles on pure sciences or social sciences, mathematics and technology) and in relevant sections of field education (e.g. articles on science education, social science education, mathematics education and technology education) in the education faculties are target group. In this journal, the target group can benefit from qualified scientific studies are published. The publication languages are English and Turkish. Articles submitted the journal should not have been published anywhere else or submitted for publication. Authors have undertaken full responsibility of article's content and consequences. *SDU International Journal of Educational Studies* has all of the copyrights of articles submitted to be published.

Elektronik Kitap Konusunda Türkiye’de Yapılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Analizi

A Content Analysis of Thesis and Dissertations Published in Turkey on Electronic Books

Fezzedin Alpkıray, Yavuz Samur*
Bahçeşehir Üniversitesi

Özet

E-kitap, kullanım kolaylığı, maliyetinin düşüklüğü ve erişilebilirlik açısından basılı kitaplara alternatif olarak gittikçe yaygınlaşmaktadır. Elyazması kitapların yerini alan basılı kitaplarda olduğu gibi bir süre sonra e-kitapların da basılı kitaplara alternatif olabileceği söylenebilir. Türkiye’de e-kitap yayıncılığı henüz yeni olduğundan ve e-kitap kullanımı yeterince yaygınlaşmadığından konuyla ilgili yapılan akademik çalışmalar da henüz sınırlı sayıdadır. Bir alan yazın taraması yaparak e-kitap konusunda yapılan tez çalışmalarını incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma 2007-2016 yılları arasında yayımlanan yüksek lisans ve doktora tezlerini kapsayan bir içerik analizi çalışmasıdır. Yapılan çalışma sonucunda e-kitap konusunda 2007 yılından 2013 yılına kadar konuyla ilgili çalışmalar yılda bir veya iki ile sınırlı kalmış, ancak 2014 yılından itibaren tez sayılarında önemli bir artış olduğu ortaya çıkmaktadır. E-kitap konusunun FATİH projesi ile birlikte popülerlik kazandığı ve tez çalışmalarının bir kısmının da bu projenin başarısı, projeye yönelik algı ve tutumlar ile belirli derslerde e-kitap kullanmanın başarı veya okuduğunu anlamaya etkilerini ölçmeye çalıştığı ve olumlu sonuçlar elde edildiği çıkan bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: E-kitap, Z-kitap, Elektronik kitap, Alan yazın taraması

Abstract

E-books are increasingly becoming an alternative to printed books in terms of ease of use, low cost, and accessibility. It can be said that e-books will become an alternative to printed books as it happened in the process of transition from manuscript to printed books. In Turkey, related academic studies are still limited because e-book publishing is still new and e-book use is not widespread. This research was carried out in order to examine the thesis studies about e-books by conducting a literature review. This research is a content analysis study covering master's and doctoral dissertations published between 2007-2016. According to the results, it is found that studies related to the topic have been limited to one or two annually from 2007 to 2013 on e-books, however there has been a significant increase in the number of theses since 2014. Among findings, it has been found that the e-book related studies gained popularity with the FATİH project, and some of the studies also tried to measure the success of this project, resulted in positive findings related with the perceptions and attitudes of participants related with the project, and the impact of using e-books in particular lessons on success or reading performance.

Keywords: E-book, Z-book, Electronic book, Literature review

*İletişim: Yavuz Samur, Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi, yavuz.samur@es.bau.edu.tr

GİRİŞ

Yazının icadıyla birlikte gelişip şekillenen kitap, önceleri elle yazılan bir materyal iken, Gutenberg'in baskı makinesini icadıyla nasıl büyük bir dönüşüm yaşamış ise elektronik kitap ile de böyle bir dönüşüm yaşanmaya başlanmıştır (Anameriç ve Rukancı, 2003). İlk elektronik kitap (e-kitap) 1971 yılında dijital ortamda yayınlanmıştır (Hart, 1992). Özellikle 2000'li yıllarda dijital kodlamadaki gelişmeler ve e-kitap okuyucuların üretilmesiyle e-kitap çok hızlı bir gelişme sürecine girmiştir (Bozkurt ve Bozkaya, 2013a). Türkiye'de ilk e-kitap okuyucu donanım Uğur Bilgi Teknolojileri (UBİT) tarafından 2007 yılında satışa sunulan *Walkbook* adlı cihaz olduğu görülmektedir (Önder, 2013). Önceleri daha çok akademik çevrelerde tercih edilen elektronik dergi ve e-kitaplar gittikçe alternatif bir yayıncılık sektörü haline gelmektedir (Anameriç ve Rukancı, 2003). İnternetin gelişmesi ve yaygınlaşması da e-kitabın önem kazanması ve gelişmesini sağlamıştır (Erol, 2009).

E-kitabın ne olduğu ile ilgili hala fikir ayrılıkları ve bazı kavram karışıklıkları vardır (Erol, 2009). UNESCO, kitabın tanımını yaparken en az 48 sayfadan oluşan, süreli olmayan, belirli bir ülkede yayınlanmış ve kamunun yararına sunulmuş yayın olduğunu belirtmiştir (Önder, 2013). Bu tanıma dayanarak elektronik kitabın ilave olarak yeni teknolojik özellikleriyle kullanıcıya kolaylıklar sağlayan ve ses, görüntü ve etkileşimli bağlantılar içeren bir elektronik obje olduğu ifade edilmiştir (Gürcan, 1999; Işık, 2013).

E-kitaplar çok farklı formatlarda üretilmekte olup e-kitap okumak için özel tasarlanmış donanımlar üretilmiş ve bunlar e-kitap okuyucu donanımlar diye adlandırılmaktadır. Aynı şekilde mobil telefon ve tabletlerde ya da dizüstü ve masaüstü bilgisayarlarda e-kitap okumak üzere hazırlanmış özel yazılımlar ve uygulamalar geliştirildiği görülmektedir. Bunları da e-kitap okuyucu yazılımlar şeklinde adlandırmak mümkündür (Erol, 2009).

E-kitapların artması, yeni e-kitap okuyucuların üretilmesi konuyla ilgili teknolojileri geliştirdiği gibi e-kitabın tanımında da bazı değişikliklere sebep olmuştur (Yıldırım, 2014). Bu gelişmelerde e-mürekkep olarak adlandırılan ve elektroforez adı verilen pigment parçacıklarının insan saçı kalınlığında milyonlarca mikro kapsül şeklinde iki elektrot arasına sıkıştırılması ile oluşturulan e-kâğıt teknolojisindeki yenilikler etkili olmaktadır (Önder, 2013).

E-kitap konusundaki önemli konulardan biri de telif haklarının korunmasıdır. Telif hakları DRM (Digital Right Management-Dijital Hak Yönetimi) ile korunmaktadır. DRM, Açık e-Kitap Forumu (OEBF) ile Elektronik Kitap Değişimi Çalışma Grubu (The Electronic Book Exchange Working Group – EBX) öncülüğünde Standartlar ve Teknoloji Ulusal Enstitüsü (NIST) ve Ulusal Bilgi Standartları Organizasyonu (NISO) tarafından geliştirilmiş ve fikri hakların korunması, izlenmesi ve kısıtlanmasını sağlayan standartlara dayanmaktadır (Önder, 2013).

E-kitapların eğitim öğretim alanına sağladığı avantajlar esneklik, erişim ve dağıtım kolaylığı olup ayrıca yapılan bilimsel çalışmaların ortaya koyduğuna göre öğrenmeye olumlu etkileri olduğu anlaşılmaktadır (Johnson vd., 2010; Lim & Hew, 2014; akt. Yıldırım, 2014). E-kitap teknolojisinin gelişmesi öğrencilerin kitaba erişmesinde ve uzaktan eğitim alanında da birçok kolaylıklar sağlamıştır (Erol, 2009). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim sisteminde ders kaynaklarının yüzde 90'dan fazlası e-kitap olarak öğrencilerin istifadesine sunulmaktadır (Mutlu, Korkut ve Yılmaz, 2006).

Ülkemizde FATİH Projesi olarak adlandırılan Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi ile birlikte ders materyallerinin daha çok e-içeriklerden oluşacağına inanılması üzerine yayıncıların daha çok e-içerik üretimine ve e-kitap satışına yöneldiğini söyleyebiliriz (Salman, 2013). FATİH projesi kapsamında MEB tarafından yapılan tanımlamalarda ayrıca z-kitap kavramsallaştırılmıştır. Dağlı (2014), z-kitapların MEB Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanan öğretim programları esas alınarak, animasyon, video, ses, fotoğraf, harita, grafik, tablo, simülasyon gibi çoklu ortam teknolojileri ile zenginleştirilen kitaplar olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmanın amacı ise Türkiye’de e-kitap konusunda yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenerek farklı yönleriyle eğilimlerinin ortaya koyulmasıdır. Çalışmada temel olarak YÖK Tez Merkezi’nin tez arama motoru kullanılmıştır. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma soruları belirlenmiştir.

1. E-kitap ile ilgili yapılan tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı nedir?
2. Yapılan araştırmalar hangi konularda yoğunlaşmıştır?
3. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin dağılımı nasıldır?
4. Tezlerde hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?
5. Yapılan araştırmalara konu edinilen e-kitapların özellikleri nelerdir?
6. Yapılan tez çalışmalarında araştırmacılar e-kitabı nasıl tanımlamışlardır?
7. Araştırmalarda hangi araştırma deseni, ne oranda kullanılmıştır?
8. Yapılan deneysel çalışmalarda örneklem sayıları nedir?
9. Yapılan tez çalışmalarında e-kitabın etkililiğini inceleyen araştırmacılar hangi sonuçları elde etmişlerdir?

YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yöntemi ile yapılmış bir çalışmadır. Araştırmanın evrenini eğitim bilimleri alanında yapılmış e-kitap ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. Çalışma Türkiye’de yapılan çalışmalarla sınırlı olduğundan YÖK Tez Merkezi veri tabanı üzerinde yapılan arama sonuçları kullanılmıştır. Araştırma kapsamında erişilen ve incelenen tezler 2016 Kasım sonuna kadar YÖK Tez Merkezi veri tabanında listelenen çalışmalardan tam metnine ulaşılabilenlerdir. Çalışmanın sınırlılığını ifade eden anahtar kelimelerin tez adında, özetinde veya tümünde olup olmaması dikkate alınmıştır.

Veri Toplama

Araştırmada incelenen tezlerin bulunması için YÖK’ün tez arama motorunda “elektronik kitap”, “e-kitap”, “e-book” ve “z-kitap” anahtar kelimeleri aşağıda belirtilen farklı kriterler seçilerek aranmıştır. Öncelikle arama yaparken aranacak alan olarak “tümü”, izin durumu “tümü”, tez türü “tümü” kriterleri belirlenmiş ve arama sonucunda “e-kitap” kelimesi ile 34, “e-book” kelimesi ile 38, “z-kitap” kelimesi ile üç, “elektronik kitap” kelimesi ile 40 tez çalışması bulunup listelenmiştir. Aranacak alan kriterinde “özet” seçilerek “e-kitap” kelimesi aratıldığında 26, “e-book” kelimesi aratıldığında 28, “z-kitap” kelimesi aratıldığında iki, “elektronik kitap” kelimesi aratıldığında 16 tez çalışması bulunup listelenmiştir. Aranacak alan kriterinde “tez adı” seçilerek yapılan aramada “e-kitap” kelimesi ile 10, “e-book” kelimesi ile 14, “z-kitap” kelimesi ile üç, “elektronik kitap” kelimesi ile altı tez çalışması listelenmiştir. Listelenen tezlerin özet kısımları incelenerek “eğitim ve öğretim” alanında olanlar filtrelenmiştir. Bu arama ve filtreleme sonuçları Tablo 1’de listelenmiştir.

Tablo 1. E-kitap konusunda Kasım 2016’ya kadar yapılmış tez sayıları

Anahtar Kelime	Aranan Alan: Tümü		Aranan Alan: Özet		Aranan Alan: Tez Adı	
	Tümü	“Eğitim ve Öğretim”	Tümü	“Eğitim ve Öğretim”	Tümü	“Eğitim ve Öğretim”
e-kitap	34	13	26	9	10	4
e-book	38	12	28	8	14	6
z-kitap	3	3	2	2	3	3
elektronik kitap	40	19	16	6	6	3

Tarama yapılan adres: <https://tez.yok.gov.tr>, Erişim tarihi: 30 Kasım 2016

Elde edilen tez listeleri birleştirildikten ve tekrarlar ayıklandıktan sonra toplamının 61 olduğu anlaşılmıştır. Söz konusu 61 tezin özet kısımları okunup içinde anahtar kelime geçiyor olmasına rağmen konuyla ilgili olmayan tezler elenmiştir. Böylece “e-kitap” konusunda yapılmış olan

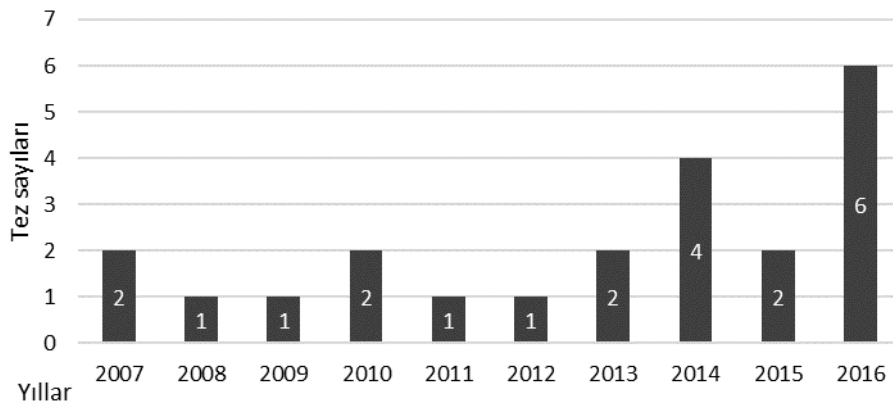
çalışmaların toplam sayısının 33 olduğu anlaşılmıştır. Elde edilen ve 33 tez çalışmasını içeren listedeki tezlerden tam metnine tez sahibi ile iletişime geçilmesine rağmen ulaşılamayan 11 tez dahil edilmemiş olup ulaşılabilenler 22 olarak belirlenmiş ve çalışma bu 22 tez üzerinde gerçekleştirilmiştir. Veri tabanlarında tam metin olarak yer almayan veya süreli olarak kısıtlanan tezler için ilgili kişilerle başvurular yapılarak tam metinleri edinilmeye çalışılmış, ayrıca araştırmacıların kişisel veya sosyal medya hesaplarından veya üniversitelerin web sayfalarından e-posta adresleri bulunarak e-posta ile tam metin talep edilmiştir. Bu şekilde bir aylık sürede ulaşılamayan 11 tez tam anlamıyla incelenemeyeceği için araştırmanın kapsamından çıkartılmıştır.

BULGULAR

İncelenen tezlerin içerik analizi, araştırma soruları doğrultusunda veri tabloları oluşturularak sayısal verilere dönüştürülmüş ve buna göre birtakım bulgular elde edilmiştir.

1. E-kitap ile ilgili yapılan tez çalışmalarının yıllara göre dağılımı nedir?

Türkiye’de e-kitap konusunda yapılmış ve bu çalışma kapsamında incelenen tezlerin yıllara göre dağılımı Şekil 1’de gösterilmiştir.

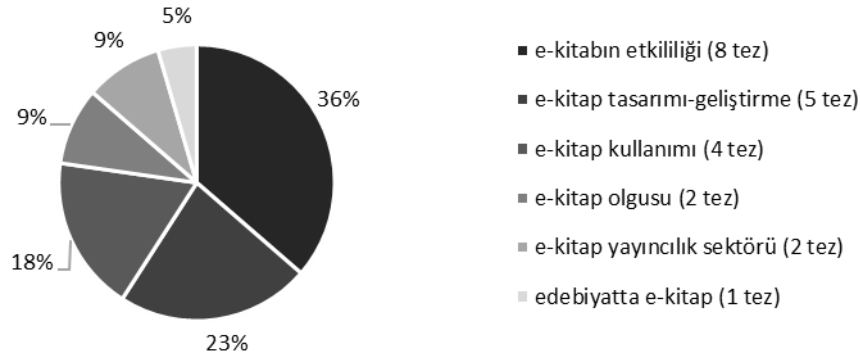

Şekil 1. Türkiye’de e-kitap konusunda yapılmış tezlerin yıllara göre dağılımı

İncelenen tezler hangi yıl yapıldığına göre sıraladığında bu konudaki ilk tezlerin 2007 yılında yapıldığı ve özellikle son üç yılda konuyla ilgili tezlerin sayısında büyük bir artış olduğu görülmüştür.

2. Yapılan araştırmalar hangi konularda yoğunlaşmıştır?

Yapılan tez çalışmalarını amaçlarına göre sınıflamak maksadıyla özetler okunmuş ve benzer yapıda olanlar sınıflanmıştır. Bu sınıflamanın oransal olarak gösterimi Şekil 2’de gösterilmiştir.

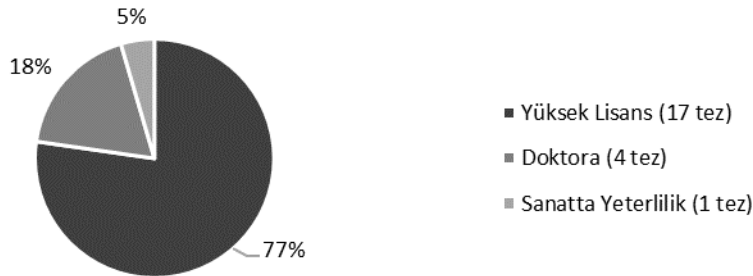
Şekil 2. Türkiye’de e-kitap konusunda yapılmış tezlerin konulara göre dağılımı

Bu çalışma kapsamında bütün tezlerin “e-kitabın etkililiği”, “e-kitap tasarımı-geliştirme”, “e-kitap kullanımı”, “e-kitap olgusu”, “e-kitap yayıncılık sektörü” ve “edebiyatta e-kitap” olmak üzere altı başlık altında toplanabileceği görülmüştür. Tezlerin konularına göre sınıflama şu şekilde yapılmıştır:

- **e-kitabın etkililiği:** E-kitap ile geleneksel kitabı karşılaştıranlar ve e-kitabın öğrenci başarısı üzerinde etkisi, tutumlar üzerinde etkisini inceleyenler
- **e-kitap tasarımı-geliştirme:** E-kitaplarla ilgili görsel konuları, tasarım konularını ve geliştirmeyi konu edinenler
- **e-kitap kullanımı:** E-kitabın kullanımı ile kullanıcı alışkanlıklarını ve kullanıcı ara yüzlerini ele alanlar
- **e-kitap olgusu:** Genel olarak e-kitabı inceleyenler veya her yönüyle ele alanlar
- **e-kitap yayıncılık sektörü:** E-kitap yayıncılığı konusunda yapılan çalışmalar
- **edebiyatta e-kitap:** Edebiyat alanında olan veya belirli bir edebi eserin e-kitap halini inceleyenler

3. Yüksek lisans ve doktora tezlerinin dağılımı nasıldır?

Tezlerin yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlilik tezi olmalarına göre akademik seviyelerinin dağılımı Şekil 3’de verilmiştir.

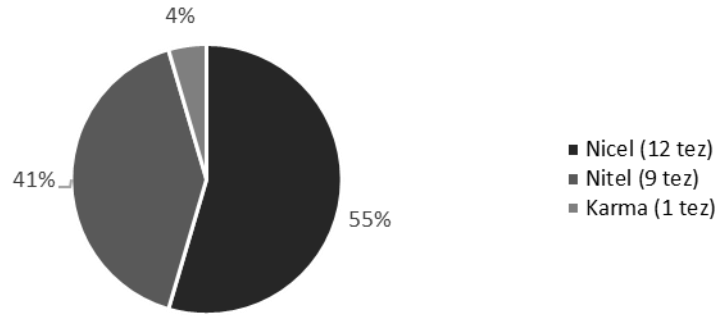

Şekil 3. Türkiye’de e-kitap konusunda yapılan tezlerin akademik seviyeleri

İncelenen tezlerin 17’si (%77) yüksek lisans tezi, dördü (%18) doktora tezi, bir tanesi (%5) sanatta yeterlilik tezidir.

4. Tezlerde hangi araştırma yöntemleri kullanılmıştır?

Tez çalışmalarının araştırma yöntemleri Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. Türkiye’de e-kitap konusunda yapılan tezlerin araştırma yöntemleri

Araştırma yöntemleri açısından incelendiğinde yapılan çalışmaların %54.5 (12 tez) nicel, % 40.9 (9 tez) nitel, %4.5 (1 tez) karma araştırma yöntemi kullanılarak yapıldığı anlaşılmaktadır.

5. Yapılan araştırmalara konu edinilen e-kitapların özellikleri nelerdir?

İncelenen çalışmalarda ele alınan, tanımlamalarla ifade edilen veya kullanılan e-kitapların özelliklerini belirlemek üzere araştırmalar analiz edilmiştir. Araştırmacıların e-kitabı tanımlarken kullandıkları özellikler, çalışmada sıraladıkları e-kitap kriterleri, e-kitapları sınıflama yöntemlerinden yola çıkarak ele aldıkları özellikler Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Araştırmacılar tarafından ifade edilen e-kitap özellikleri

ÖZELLİK	Kaya (2013)	Bozkurt (2013)	Şanal (2016)	Özen (2015)	Topbaşoğlu (2015)	Öngöz (2011a)	Öz (2015)	Dağlı (2014)	Doğan (2012)	Yıldırım (2014)	Acungil (2014)	Çatal (2008)	Ersan (2014)	Ataman (2005)	Ülke (2016)	Aydoğan (2014)	Önder (2010)	Sayer (2007)	Hatipoğlu (2011)	f
Arayüzün kullanım kolaylığı	✓	✓	✓		✓	✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	15
Çoklu ortam zenginliği		✓		✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓			11
Sunum (amaca uygun etkili içerik)		✓				✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓				✓			10
Kişiselleştirme ve otonomluk		✓	✓						✓	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	10
Etkileşim zenginliği		✓	✓		✓	✓	✓	✓							✓		✓		✓	9
Dijital kitap, çevre ve içerik etkileşimi		✓											✓	✓	✓	✓		✓	✓	7
Güdüleme ve çekicilik	✓	✓				✓							✓				✓		✓	6
Erişim için evrensel tasarım		✓		✓	✓							✓				✓	✓			6
Telif haklarının korunması		✓				✓								✓			✓	✓		5
Bütünlük, uyum ve bağlanabilirlik		✓												✓			✓	✓	✓	4
Arayüz tasarımı, estetik ve tutarlılık		✓										✓	✓				✓			4
Sözlük	✓					✓											✓	✓		4
Teknik (online-offline/çoklu platform)		✓				✓											✓			3
Destek hizmetleri		✓															✓			2
Arayüz çerçeve tasarımı		✓										✓								2
Ölçme ve değerlendirme		✓	✓																	2
Ekonomiklik														✓			✓			2
Etik uygunluk													✓							1
Toplam Özellik	3	15	4	2	4	8	3	3	2	3	3	5	8	5	5	5	13	6	6	

* Akbulut (2013), Erol (2009) ve Salman (2013) çalışmalarında incelenen, kullanılan veya özellik olarak ifade edilen e-kitap özelliklerine rastlanmamıştır.

Tabloda görüldüğü üzere özellikleri sayıca en fazla belirten Bozkurt (2013) ve Önder (2010) olmuştur. Bu iki çalışmadaki özellikler birleştirildiğinde neredeyse diğer tüm çalışmalardaki özellikleri de kapsar hale gelmektedir. Sadece buna Ersan (2014) tarafından belirtilen “Etik uygunluk” özelliğini ilave etmek yeterli olacaktır. Tabloda ayrıca araştırmacıların bu özellikleri ne kadar çok tekrar ele aldıkları da görülebilmektedir.

6. Yapılan tez çalışmalarında araştırmacılar e-kitabı nasıl tanımlamışlardır?

Dünyada ve Türkiye’de elektronik yayıncılığı inceleyen Erol (2009), e-kitap fikri yeni olmamasına rağmen e-kitap tanımının ne olduğu hakkında karışıklıklar olduğunu Vassiliou ve Rowley (2008)’den nakletmektedir. İncelenen konuyla ilgili tezlerin birçoğunda e-kitap tanımı ile ilgili bu karışıklığa değinilmiştir. Tez yazarlarının bu tanımlardan hangisini kabul ettikleri ya da çalışmalarını hangi tanım çerçevesinde şekillendirdikleri aşağıda tek tek belirtilmiştir.

Kaya (2013), e-kitap tanımıyla ilgili alan yazındaki tartışmaları aktardıktan sonra kendi tanımını şöyle ifade etmiştir:

“E-kitap, bilgisayar veya elektronik ortamlarda okunmak için tasarlanan, basılı olmayan ama basılı kitapların bütün özelliklerini taşıyan; ses, görüntü, video, çoklu ortam öğeleri ile etkileşimli bağlantıları içeren taşınabilir kitap biçimidir.”

Bozkurt (2013) e-kitabı şöyle tanımlamıştır:

“E-kitap, tablet bilgisayarlar, akıllı telefonlar ve e-kitap okuyucular ile kullanılabilen; metin, imaj, görüntü ve ilişim yapısı ile zenginleştirilmiş içeriğe sahip kitap formatıdır.”

Salman (2013)’ın e-kitap tanımı şu şekildedir:

“E-kitap, normal kitapların bilgisayar ortamında yazıya dökülmüş halidir. Kitaplarda yazılan yazıları pdf, epub, doc, veya txt formatında yazıya dökerek oluşturulan metinlere e-kitap denir.”

Doğan (2012), e-kitap tanımını şu şekilde belirtmiştir:

“Ekranı bulunan herhangi bir aygıtta ya da özel bir donanımda görüntülenebilen, yazılım ve donanım bileşimi olan elektronik içeriğe e-kitap denir.”

Ataman (2005), e-kitabı kısaca şöyle tanımlamıştır:

“E-kitap, basılı kitabın elektronik bir reprezentasyonudur.”

Ülke (2016) çalışmasında Türkiye’de e-kitap yayıncılığını ele alırken alan yazındaki e-kitapla ilgili tanım tartışmalarına değinmiş ve birçok farklı tanımı alıntıladıktan sonra kendisi şu tanımı yapmıştır:

E-book is a digital version of printed books can be read on the computer or on a specially designed hand devices (readers, tablets etc.), while including all the features of printed book it contains multimedia (audio, video etc.) and interactive connections in addition.

[E-kitap basılı kitabın dijital bir versiyonu olup; bilgisayarda okunabildiği gibi özel tasarlanmış el cihazlarında (e-kitap okuyucu, tablet vb.)okunabilen basılı kitabın tüm özelliklerini taşımasının yanı sıra multimedya (ses, video vb.) ve etkileşimli bağlantılar da içerir.]

Aydoğan (2014) çalışmasında e-kitabı şöyle tanımlamıştır:

“E-kitap, dijital ortamda bulunan ve dijitalliğe müsait bilgisayar, akıllı telefon, ipad gibi cihazlarda ekrandan okunabilen kitaplar olup basılı bir kitabın elektronik ortama aktarılabilmesiyle oluşabildiği gibi doğrudan elektronik ortamda da üretilmiş olabilir.”

Sayer (2007), e-kitabı şöyle tanımlamıştır:

“E-kitap, sayısal metin bilgisini derleyip bir arayüz aracılığıyla kullanıma sunan araçlar olarak nitelendirilebilecek e-kitap yazılım ve donanımlarıdır.”

Şanal (2016), tanımını Chip Online TR dergisinden bir yazıyı esas alarak (Saklı, 2010) gerçekleştirmiştir:

“E-kitap, basılı materyallerden elektronik ortama aktarılan ya da doğrudan ilk olarak elektronik ortamda yayınlanan, çeşitli protokol uygulama ya da yazılımlarla sadece bilgisayar, tablet vb. bilişim teknolojisi ürünleri sayesinde izlenebilen metin, fotoğraf, resim, film ve sesleri içeren elektronik içeriklerdir.”

Özen (2015) çalışmasında etkileşimli e-kitabı konu edinmiş ve Gümüş, Güler, Güler ve Erorta (2012)'nin tanımını esas almıştır. Gümüş ve ark. (2012)'na göre (akt. Özen, 2015):

“Etkileşimli e-kitap içinde video, ses, animasyon, simülasyon, oyun, değerlendirme araçları entegre edilebilen ve eklenen çoklu ortam nesnelere bulunan e-kitaplardır.”

Topbaşoğlu (2015), çalışmasında Demiray (2005)'den aktararak bir tanım yapmıştır:

“E-kitap için elektronik ortamlarda çok çeşitli yazılımlar sayesinde kullanılabilen metin, resim, video ve ses gibi çoklu ortam öğelerini bünyesinde barındıran bir medya formatıdır.”

Dağlı (2014) çalışmasında z-kitabı esas almış ve MEB tarafından kabul edilen tanıma aktarmıştır:

“Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu (TTK) tarafından onaylı olarak okutulan ders kitaplarının; öğretim programları esas alınarak, animasyon, video, ses, fotoğraf, harita, grafik, tablo, simülasyon vb. öğelerle etkileşimli hâle getirilmesine z-kitap denir.”

Acungil (2014), çalışmasının tanımlar kısmında Juarez (2014) ile Vassiliou & Rowley (2008)'i kaynak göstererek şu tanıma yapmıştır:

“Elektronik ortamda etkileşimli araçları, çoklu ortam materyallerini, dipnotları, vurguları, yer işaretlerini, bağlantılı/köprülü metinleri ve referans işlevlerini oluşturabilme gibi özelliklere sahip, bir kitapla benzer içerikten oluşan metinsel dijital objelere e-kitap denir.”

Önder (2010) ve Yıldırım (2014), çalışmalarında e-kitap tanımı ile ilgili alan yazındaki tartışmalara ve çeşitli tanımlara yer verdikten sonra tanımları dört farklı sınıfa ayırmışlardır:

- Bilgisayar, cep telefonu, tablet ve e-kitap okuyucu gibi ekranı bulunan herhangi bir ortamda izlenebilen elektronik içerikler şeklindeki tanım.
- İçinde metin zenginleştirici olarak adlandırılan yazılımların bulunduğu içerikler şeklindeki tanım.
- Yazılım ve donanım parçalarının birleşimi olan ve dijital kitaplardan farklı ortamlar şeklindeki tanım.
- Elektronik içeriklerin okunmasını sağlayan donanımlar şeklindeki tanım.

Akbulut (2013), Öngöz (2011a), Çatal (2008), Ersan (2014), Erol (2009) Hatipoğlu (2011) ve Öz (2015)'ün çalışmalarında e-kitap tanımı ile ilgili herhangi bir metne rastlanmamıştır.

7. Araştırmalarda hangi araştırma deseni, ne oranda kullanılmıştır?

Tez çalışmalarının hangi araştırma desenini kullandıklarına bakılmış ve sonuçlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Kullanılan araştırma desenleri

Araştırma Desenleri	f	%
Doküman tarama (Ataman, 2005; Erol, 2009; Önder, 2010; Sayer, 2007)	4	18.17
Tasarım ve geliştirme araştırması (Çatal, 2008; Ersan, 2016; Yıldırım, 2014)	3	13.60
Yarı deneysel desen (Hatipoğlu, 2011; Öngöz, 2011a)	2	9.09
Betimsel nitelikli tarama modeli (Özen, 2015; Topbaşoğlu, 2015)	2	9.09
Son-test kontrol gruplu desen (Kaya, 2013)	1	4.55
Gömülü tasarım modeli (Bozkurt, 2013)	1	4.55
2x2'lik split-plot faktöryel (karışık) desen (Şanal, 2016)	1	4.55
Ön test-son test kontrol grubu araştırma deseni (Akbulut, 2013)	1	4.55
Tanımlayıcı ve açıklayıcı desen (Öz, 2015)	1	4.55
Durum çalışması (Dağlı, 2014)	1	4.55
Deneysel (Doğan, 2012)	1	4.55
Betimsel (Salman, 2013)	1	4.55
Tek denekli araştırma (Acun, 2014)	1	4.55
Tarama araştırması (Ülke, 2016)	1	4.55
Anlatı araştırması (Aydoğan, 2014)	1	4.55
Toplam	22	100

Tablodan anlaşıldığı üzere en çok tercih edilen araştırma deseni %18,17 (4 tez) ile doküman taramadır. Bunu %13,60 (3 tez) ile tasarım ve geliştirme araştırmaları, %9,09 (2 tez) ile yarı deneysel ve betimsel nitelikli tarama modeli takip etmektedir. Diğer araştırma desenleri sadece birer kez çalışmalarda kullanılmıştır ve her bir için %4,5'e denk düşmektedir. Bazı çalışmalarda detaylı olarak araştırma desenleri belirtilmediği için yanlış sınıflandırma yapmamak için aynı kategori altında özellikle verilmemiştir.

8. Yapılan deneysel çalışmalarda örneklem sayıları nedir?

Deneysel veya anket, görüşme gibi tarama araçları kullanılan çalışmalarda çalışma gruplarının büyüklüklerini anlamak üzere tezler analiz edildiğinde çalışma grubu ile araştırma yapılan tezlerin toplam sayısı 13 olup çalışma gruplarının sayıları Tablo 4'de detaylıca verilmiştir.

Tablo 4. E-kitap konusunda yapılan araştırmalarda çalışma gruplarının sayıları

Çalışma grubu sayıları (aralık)	f	%
1-30	7	53,8
31-60	4	30,8
61-90	1	7,7
91 ve üstü	1	7,7
TOPLAM	13	100

Örneklem sayıları gruplanırken Baykul (1999) tarafından kritik değer olarak ifade edilen 30 sayısı tercih edilmiş çalışma gruplarının sayıları 30 ve katları olarak gruplanmıştır. Deneysel çalışmaların yarısından fazlasının örneklem sayılarının 1-30 arasında olduğu görülmektedir. Tablodan anlaşıldığı üzere %53,8 (7 tez) 1-30 arasında denek üzerinde yapılmıştır.

9. Yapılan tez çalışmalarında e-kitabın etkililiğini inceleyen araştırmacılar hangi sonuçları elde etmişlerdir?

Araştırmaya konu tezlerden 8 tanesi e-kitabın etkililiğini incelemek üzere yapılmıştır. Bu 8 tezin kullandıkları araştırma deseni ve hangi bağımlı değişkeni ölçtükleri Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. E-kitabın etkililiğini inceleyen tezler

No	Tezin Adı	Araştırmacı	Araştırma Deseni	Bağımlı Değişken	Sonuç
1	Ders kitabı olarak Z-kitap kullanımının okuduğunu anlamaya etkisi	Şanal (2016)	2x2'lik split-plot faktöryel (karışık) desen	Okuduğunu anlama	Anlamli fark var*
2	Dijital ve etkileşimli İngilizce öykülerin 5. sınıf öğrencilerinde okuduğunu anlamaya etkisinin araştırılması	Özen (2015)	Betimsel nitelikli tarama modeli	Okuduğunu anlama	Anlamli fark var*
3	Okul öncesi dönemde masal öğretiminde insancıl (hümanist) ve teknolojik (e-kitap) yöntemlerinin karşılaştırılması	Doğan (2012)	Deneysel	Masalı anlama	E-kitap aleyhinde anlamli fark var
4	Dijital ve etkileşimli öyküleyici metinlerin okuduğunu anlamaya etkisi	Topbaşoğlu (2015)	Betimsel nitelikli tarama modeli	Okuduğunu anlama	Anlamli fark yok
5	Dokuzuncu sınıf kuvvet ve hareket ünitesine yönelik bilgisayar destekli bağlam temelli öğretim etkinliklerinin incelenmesi	Akbulut (2013)	Ön test-son test kontrol grubu araştırma deseni	Başarı ve Tutum	Anlamli fark var*
6	Eğitim fakültelerinde okutulan gelişim ve öğrenme dersine yönelik hazırlanan bir elektronik kitabın değerlendirilmesi	Öngöz (2011a)	Yarı deneysel desen	Başarı	Anlamli fark var*
7	6. sınıf sosyal bilgiler dersi için geliştirilen etkileşimli elektronik kitabın öğrenci başarısı üzerine etkisi	Kaya (2013)	Sontest kontrol gruplu desen	Başarı	Anlamli fark yok
8	Zihin yetersizliği olan öğrencilere görsel-işitsel teknolojilerle sunulan tablet bilgisayar öğretim programının etkililiği	Acungil (2014)	Tek denekli araştırma	Tablet bilgisayar kullanma becerisi	Anlamli fark var*

İncelenen tezler arasında aynı araştırma desenini kullanan “Dijital ve etkileşimli İngilizce öykülerin 5. sınıf öğrencilerinde okuduğunu anlamaya etkisinin araştırılması” ile “Dijital ve etkileşimli öyküleyici metinlerin okuduğunu anlamaya etkisi” adlı tezler “okuduğunu anlamaya etkisi”ni ölçmüşlerdir. Özen (2015) basılı kitaptan ve etkileşimli kitaptan okuma ortamları arasında okuduğunu anlama açısından anlamli farklılık olduğu sonucunu elde etmiştir ($t= 3,182, p<.05$). Topbaşoğlu (2015) ise ortamlar arasında okuduğunu anlama açısından anlamli bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır ($t= 1,216, p>.05$).

Aynı problemi ele alan Şanal (2016), 2x2'lik split-plot faktöryel (karışık) deseni kullanarak yaptığı çalışmada Türkçe öğretiminde z-kitap ile sürdürülmesinin altıncı sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama düzeylerini artırdığını ortaya koymuştur ($\chi^2 = 6.252, p<.012$). Okul öncesi eğitim kurumlarında beş yaş grubu çocuklarına masal anlatılırken insancıl anlatım ile teknolojik (e-kitaptan) anlatımı karşılaştıran Doğan (2012), insancıl anlatımın daha etkili olduğu yönünde araştırma hipotezini doğrularak anlamli bir fark bulmuştur ($p<.05$).

E-kitabın başarı üzerinde etkisini inceleyen Kaya (2013), deney grubu ile kontrol grubu arasında başarı puanları açısından anlamli bir fark olmadığı sonucuna varmıştır ($p>.05$).

Akbulut (2013), Dokuzuncu sınıf kuvvet ve hareket ünitesine yönelik bilgisayar destekli bağlam temelli öğretim etkinliklerini incelediği çalışmasında deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu sonucunu elde etmiştir ($p<0.01$).

Eğitim fakültelerinde okutulan gelişim ve öğrenme dersine yönelik hazırladığı elektronik kitabı kullanan Öngöz (2011a)'ün çalışmasında yapılan bağımsız t-testi analizi sonucu $p<0.05$ sağlandığından, öğrencilerin son değerlendirme başarı testi puanları arasında, deney grubu lehine anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır.

Zihin yetersizliği olan öğrencilere tablet bilgisayar kullanma becerisi kazandırmak için Tablet Bilgisayar Öğretim Programı (TABÖP) kullanarak tek denekli bir araştırma yürüten Acungil (2014), görsel-işitsel teknoloji ile sunulan TABÖP'ün deneye katılan dört öğrenci üzerinde de etkili olduğunu belirtmiştir.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

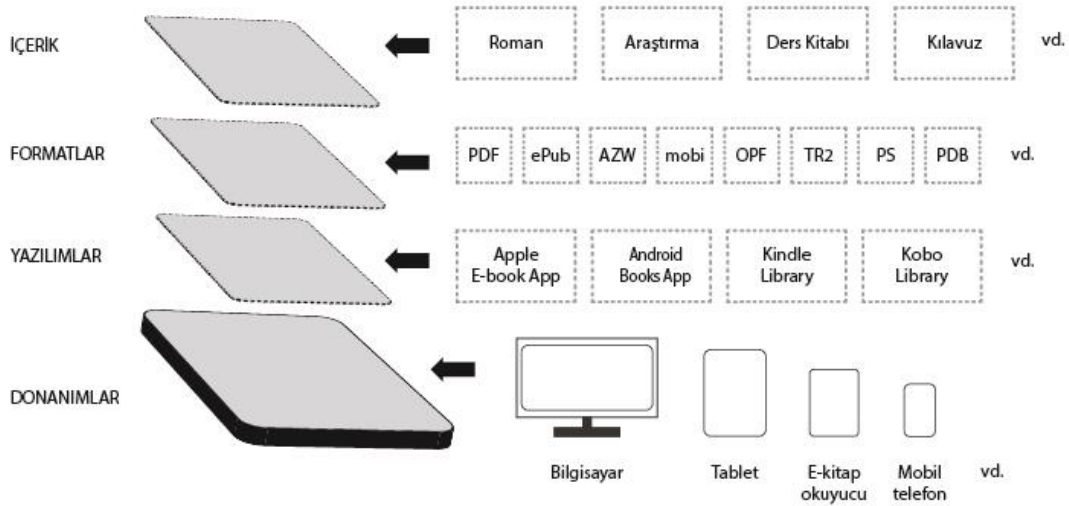
E-kitap konusu dünyada 40 yılı aşan bir geçmişe sahip olmasına rağmen Türkiye'de konuyla ilgili ilk tez çalışması 2007 yılında yapılmıştır. Bunun sebepleri e-kitap yayıncılığının gelişmemesi dolayısıyla yayınlanan e-kitap sayısının düşüklüğü, yasal altyapının yetersizliği, teknik altyapı yetersizliği, uzman personel yetersizliği, akademisyenler dışında e-kitabın yaygınlaşmamış olması gibi nedenler olarak belirtilebilir (Erol, 2009; Önder, 2010; Önder, 2013).

Araştırma konularına bakıldığında beklendiği üzere e-kitabın etkili olup olmadığını inceleyen çalışmalar ilk sırada yer almaktadır (%36). Araştırmaların örneklem sayıları daha da artırılarak ve farklı branşlarda yapılacak yeni çalışmalar alana katkı sağlayabilir. E-kitap tasarımı-geliştirme konusunda yapılan çalışmalar da %23 ile önemli bir oranda araştırmalarda yer bulmuştur.

Konuyla ilgili yapılan yüksek lisans tezleri oldukça fazla (17 tez: %77) olmasına rağmen doktora çalışmalarının az olduğu (4 tez: %18) ve daha çok doktora çalışması yapılabileceği sonucuna varılabilir. Araştırma yöntemleri açısından nitel ve nicel araştırmaların dağılımı dengeli gibi görünmekte ancak daha fazla karma araştırma yapıldığında daha geçerli ve güvenilir sonuçlar elde edilebilir.

E-kitabın özellikleri açısından yapılan analizde daralan ve genişleyen kapsamda çok çeşitli özelliklerin ele alındığı görülmektedir. Araştırmacılar arasında e-kitabın özellikleri bağlamında sayısal olarak en fazla ifade edilen ara yüzün kullanım kolaylığı (15), çoklu ortam zenginliği (11) gibi özellikler konuyla ilgili yapılacak yeni çalışmalara da kaynaklık edebilir.

Bulgularda araştırmacıların e-kitap için farklı tanımları esas aldıkları ya da kendi tanımlarını ortaya koydukları görülmektedir. E-kitap tanımındaki bu genel karmaşa ve e-kitap algısı konusu da dikkate değerdir. Tanımlar incelendiğinde çok farklı ve çeşitli tanımlar olduğu ve tanıma göre kapsamın genişleyip daraldığı görülmektedir. Ekrandan okunan her metni e-kitap olarak tanımlayanlara göre e-kitap kullanımı ile ilgili istatistikler muhtemelen farklı çıkacaktır. Eğitim alanında yapılan bu çalışmalarda daha çok öğrenciler ve ağırlıklı olarak okul öncesinden liseye kadar olan öğrenciler üzerinde araştırmalar yapıldığı görülmüştür. Öğretmenlerin ve akademisyenlerin e-kitap okuma alışkanlıkları, e-kitapla ilgili tutumları, e-kitap algıları araştırmaya değer diğer konular arasında yer alabilir. Yaygın bir dosya formatı olan PDF formatını e-kitap olarak kabul edilmesiyle akademik çevrelerde e-kitap okumanın oldukça yaygın olduğu sonucu ortaya çıkabilir. Akademik metinlerin çoğunluğunun ve akademik kütüphanelerin PDF formatında olduğu gerçeğinden yola çıkarak bu konuda çok farklı araştırmalar tasarlanabilir. Tanımlamaları daha iyi anlayabilmek için oluşturulan e-kitap bileşenleri Şekil 5'te görülmektedir.

Şekil 5. E-kitap bileşenleri

Bütün bu tanımların ışığında ayrıca alan yazında e-dergi ve e-gazete gibi kavramların da kullanıldığı göz önüne alındığında içerik olarak kitap olan veya basılı kitaptan elektronik ortama aktarılan her dijital belgenin hangi cihazda veya hangi formatta olursa olsun e-kitap olarak tanımlayabiliriz.

FATİH projesi kapsamında öğrencilere tablet bilgisayarlar verilmesi e-kitapları daha çok gündeme getirmiş ve mevcut kitapların e-kitap ve z-kitaba dönüştürülmesi yönünde çalışmalar başlatılmış olup (Dağlı, 2014; Erol, 2009; Yıldırım, 2014) eşzamanlı olarak e-kitapla ilgili akademik çalışmaların da hız kazandığını bu alan yazın taramasında ortaya çıkmaktadır.

Son yıllarda Türkiye’de e-kitap yayıncılık sektörünün de bir ivme kazandığı, belirli yayınevlerinin basılı kitapla eşzamanlı olarak e-kitapları da yayınladıkları, kitap satış sitelerinin aynı zamanda e-kitap sattıklarını ve dünyada kullanılan birçok e-kitap okuyucusunun ülkemizde yasal olarak satıldığı görülmektedir. Şüphesiz e-kitabın yaygın kullanılması, yayıncılarının artması ve daha fazla e-kitap yayınlamaları, e-kitap yayıncılığına daha fazla yatırım yapılması ile kolaylaşacaktır (Önder, 2011). Eğitim alanının dışında da e-kitapla ilgili yapılacak araştırmalar sektör için yol gösterici olabilir (Aydoğan, 2014). Edebiyat, sanat, ekonomi, iş dünyası, sağlık, mühendislik alanlarında da e-kitabın çeşitli yönlerini inceleyecek araştırmalar bütün bu alanlarda e-kitabın yaygınlaşması ve konuya daha çok ilgi duyulmasını sağlayabilir.

Erişilip incelenen tezlerin hem deneysel çalışmalar içermesi, etkililik araştırmalarının yapıyor olması, konuyla ilgili sanatta yeterlilik tezlerinin de yapılmış olması ülkemizde e-kitabın gelişimi konusunda çok yönlü bir çabanın varlığına dair ipuçları olabilir. Bir eğitim materyali olarak e-kitaptan daha etkin ve verimli faydalanabilmek açısından bu konuda daha çok ve daha çeşitli deneysel çalışmalar yapılabilir. Bu deneysel çalışmalarda daha büyük çalışma grupları ile ve evreni daha çok temsil edecek örneklemeler seçerek yapılacak çalışmalar ile birlikte özellikle pedagojik yönü ağır basan çalışmaların yapılması, e-kitabın bir eğitim teknolojisi olarak gelişmesi için alana daha çok katkı sağlayabilir. Deneysel çalışmaların çoğunlukla 1-30 kişilik çalışma gruplarında yapılmış olması ortaya çıkan sonuçların tüm araştırma evrenine genellenmesi bazı tereddütleri beraberinde getirmektedir.

E-kitabın başarı ve okuduğunu anlama üzerinde etkisini inceleyen çalışmalarda anlamlı fark bulamayanlar (Topbaşoğlu, 2015) olduğu gibi, e-kitap lehine (Şanal, 2016; Özen, 2015) veya aleyhine (Doğan, 2012) fark bulanlar da olmuştur. Aynı şekilde başarı üzerinde etkilerini inceleyenler arasında anlamlı fark bulamayanlar (Kaya, 2013) veya anlamlı fark bulanlar (Akbulut, 2013; Öngöz, 2011a) da olduğu ortaya çıkmış olup bu da konunun incelemeye değer olduğu ve daha geniş örneklemelerle, daha

uzun zamana yayılmış ve yöntemsel olarak ayakları yere sağlam basan daha çeşitli araştırmaların yapılmasının faydalı sonuçlar getireceğine dair ipuçları vermektedir.

FATİH projesi kapsamında öğrencilere dağıtılan tablet bilgisayarların sayısı Milli Eğitim Bakanlığının ilgili proje sayfasında 2015 sonu itibarı ile 1.437.800 adet olarak belirtilmiştir. Bu tablet bilgisayarların yoğun olarak e-kitap okumak için kullanılacağı düşünülmektedir. Bu kadar geniş bir projenin nasıl eğitimin verimi ve etkililiği üzerinde daha çok bilimsel araştırmaya ihtiyaç vardır. Yapılan araştırmaların sayısal olarak artışı umut vericidir ve nicel artışla birlikte nitelik artışı da beklenmelidir. Örneğin, yapılan taramada Türkiye’de toplum genelindeki e-kitap algısının ne olduğu konusunda verilere dayalı olan bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Toplumda e-kitabın ne kadar bilindiği, okuma oranı ve bu oranların demografik özelliklerle ilişkisi incelenmesi gereken konulardır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders materyalleri paylaşmak amacıyla kurulan Eğitim Bilişim Ağı (EBA) e-kitapların öğrencilere ulaştırılması için kullanılan en temel kaynaktır. E-kitabın sunduğu bütün çoklu ortam olanakları kullanılarak üretilen e-içerikler FATİH projesinin başarısını pozitif yönde etkileyecek ve öğrencilere dağıtılan tablet bilgisayarların verimli kullanımını sağlayabilecek niteliktedir. Bu e-içerik sunumu yeterli seviyede verilmediğinde öğretmenlerin tablet bilgisayarlara yönelik olumsuz tutum geliştirdikleri, tabletleri kullanmadıkları ve öğretmen ve öğrencilerin çoğu zaman tabletleri okula getirmedikleri görülmüştür (Pamuk, Çakır, Ergün, Yılmaz ve Ayas, 2013; akt. Öz, 2015).

EBA ile etkili bir şekilde eğitimde bilişim ağı oluşması halinde eğitim teknolojilerinin verimli kullanılması kuvvetle muhtemeldir. Bu bilişim ağının öğretmenlerin eğitim teknolojilerini kullanması için önemli bir rehber haline getirmek ile birlikte materyal tasarımı ve paylaşımı için etkin bir platform haline dönüştürmek eğitimin genel olarak ilerlemesi ve özelde eğitim teknolojilerinin anlaşılması ve etkin kullanılması sonucunu doğurabilir.

E-kitap, yayın teknolojisinin gelişiminde gelinen bir noktadır. Bilimin birikimli olarak geliştiğini varsayarak burada da durmayıp daha farklı gelişmeler olabileceğini söyleyebiliriz. Günümüzdeki imkânları ile e-kitap teknolojisi daha az maliyetle ve daha kolay olarak binlerce kitabı yanımızda veya cebimizde taşıma imkânı veren bir medyadır. Bu imkânı eğitimde verimi arttırmanın yanı sıra öğrenci ve öğretmenlerin motivasyonu için kullanacak yöntemler ortaya konulmasının ülkemiz eğitimine önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

E-Kitap teknolojisinin geleceği

Bilişim teknolojisinin ulaştığı imkânlar değerlendirildiğinde elektronik bir araç olan e-kitabın bugünkü teknoloji ile bile çok farklı yenilikçi geliştirme fırsatları barındırdığını söylenebilir. Mevcut e-kitaplar sadece tek yönlü yayın yapmaktadır. Yayıncıdan okuyucuya iletilen verilerin ötesinde okuyucudan yayıncıya geribildirim veya kullanıcının kullanım verilerinin toplanması ile daha etkin bir kullanım sağlanabilir (Çölkesen, 2011). Eğitim amaçlı kullanıldığında; öğrencilerin hangi kitabın ne kadarını okudukları, ne zaman okudukları, kitaptaki çoklu ortamların hangilerine ilgi gösterdikleri, göz izleme teknolojisi ile kayıt edilebilecek birçok veri toplanabilir (Dağlı, 2014). Öğrencilerin derse, konuya, kitaba aktif katılımlarını sağlamanın gerçekleştirilen çalışmalarda kolay olmadığı ortaya çıksa da (Samur, 2012), öğretim yöntemleriyle geliştirilmiş e-kitap tasarımları buna katkı verebilir. Ölçme ve değerlendirme çalışmalarında da e-kitaptan faydalanılabilir (Ülke, 2016). E-kitabın içinde interaktif olarak konu başlarına konulacak ön testlerin, konu sonlarındaki son testlerin, ünite sonu testlerin nasıl cevaplandığı, hangi saatlerde okunduğu gibi birçok veri toplanabilir (Ülke, 2016). Toplanan bu veriler işlenebilir, sınıf düzeyinde, okul düzeyinde veya ulusal istatistik ve raporlar çıkartılabilir.

E-kitap ders sırasında da öğretmene daha etkin ders işleme fırsatı sunabilir (Acungil, 2014). Öğrencilerin online derslerden ziyade yüz yüze dersleri tercih ettikleri gerçeğinden yola çıkarsak (Yalavaç & Samur, 2016) içeriği öğrencileri motive eden yöntemlerle zenginleştirilmiş e-kitaplar her

iki ortamı da etkili hale getirmede yararlı olabilir. E-kitap içerisine konulacak çoklu ortamların yanı sıra, interaktif deney düzenekleri, güncel harita ve uydu görüntüleri, animasyonlu problem çözme etkinlikleri konunun daha iyi anlaşılması üzerinde etkili olabilir (Öngöz, 2011b). Bu gibi uygulamaların pedagojik etkileri üzerinde de bilimsel çalışmaların yürütülmesine ihtiyaç vardır.

Edebiyat veya araştırma kitapları da aynı şekilde okuyucu verilerinin toplanıp işlenmesi suretiyle okuyucuların kitapta neye daha çok ilgi gösterdikleri, neleri aradıkları, kitap okuma alışkanlıklarının yer, zaman ve ortama göre istatistik verileri işlenip raporlanabilir (Bozkurt ve Bozkaya, 2013b). Böylece hem yayıncılara, hem yazarlara yol göstermek mümkün olabilir. Bu gibi istatistikleri okuyucunun da görebilmesi, hatta bu davranışlarının motive edilmesi, e-kitaplara oyun elementlerini entegre etmek için de uygun bir zemin oluşturabilir (Samur, 2015). Okuyucunun okuduğu sayfadan, okuduğu sayfa ile ilgili çözdüğü sorudan, yaptığı alıştırmalardan, gerçekleştirdiği etkileşimlerden puanlar kazanması ve bunları o yayınevinin sahip olduğu veri tabanında tutulması hem okuyucu hem de yayınevi tarafında etkileşimi artırabilir.

İnternet kullanımının yaygınlaşması ve sunduğu imkânlar göz önünde bulundurulduğunda yazar ile okuyucu arasında direk mesaj iletiminin mümkün olabileceği, dinamik içerikten oluşan kitapların da ortaya çıkabileceğini söyleyebiliriz (Öngöz, 2011b). Nitekim günümüzde internet üzerinden kitap yazma fırsatı sunan bazı uygulamaların bu tür eser ortaya koymayla ilgili denemeler yaptığını görmekteyiz.

Elektronik cihazların metin okuma becerileri (elektronik seslendirme) önceleri çok mekanik ve yapay iken günümüzde insan sesi ile ayırt edilemeyecek tını ve vurgu kabiliyetlerine ulaşmış, yapay zekâ uygulamaları sayesinde makineler insanlarla sohbet edebilecek bir seviyeye gelmişlerdir. E-kitapların da seslendirmelerinin bu teknolojilerle yapılması, e-kitap okuma alışkanlıklarında köklü değişiklikler sağlayabilir (Bozkurt ve Bozkaya, 2013b).

KAYNAKLAR

- Acungil, A. T. (2014). *Zihin yetersizliği olan öğrencilere görsel-ışitsel teknolojilerle sunulan tablet bilgisayar öğretim programının etkililiği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Akbulut, Ö. E. (2013). *Dokuzuncu sınıf kuvvet ve hareket ünitesine yönelik bilgisayar destekli bağlam temelli öğretim etkinliklerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Trabzon.
- Anameriç, H., ve Rukancı, F. (2003). E-kitap teknolojisi ve kullanımı. *Türk kütüphaneciliği*, 17(2), 147-166.
- Ataman, B. (2005). *Kil tabletten e-kitaba yazı teknolojisi ve bilinç* (Yayınlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydoğan, D. (2014). *Türk romanında dijitalleşme: e-kitap* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Baykul, Y. (1999). *İstatistik Metodlar ve Uygulamalar*. Ankara: Anı.
- Bozkurt, A. (2013). *Açık ve uzaktan öğrenmeye yönelik etkileşimli e-kitap değerlendirme kriterlerinin belirlenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Bozkurt, A. ve Bozkaya, M. (2013a). *Etkileşimli e-kitap değerlendirme kriterleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Bozkurt, A. ve Bozkaya, M. (2013b). *Etkileşimli e-kitap: dünü, bugünü ve yarını*. Akademik Bilişim 2013'de sunulan bildiri. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Çatal, D. (2008). *Çocuk hikaye kitaplarının e- kitap olarak internet ortamında yapılandırılması ve billur köşk ile elmas gemi masalı için uygulama çalışması* (Yayınlanmamış sanatta yeterlik tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çölkesen, R. (2011). *Komple e-kitap sistem mimarisi, bileşenleri ve uygulaması*. Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansında sunulan bildiri. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Dağlı, M. (2014). *FATİH eğitim projesi kapsamında hazırlanan z-kitapların göz izleme ve geçmişe dönük sesli düşünme teknikleri ile kullanılabilirliğinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Üniversitesi, İstanbul.

- Doğan, F. K. (2012). *Okul öncesi dönemde masal öğretiminde insancıl (hümanist) ve teknolojik (e-kitap) yöntemlerinin karşılaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Erol, A. (2009). *Dünyada ve türkiye'de elektronik yayıncılık* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Ersan, M. (2014). *Tablet ortamında resimli çocuk kitapları: etkileşimli bir resimli çocuk kitabı uygulaması tasarımı* (Yayınlanmamış sanatta yeterlik tezi). Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Gürcan, H. İ. (1999). *Sanal gazetecilik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Gümüş, S., Güler, C., Güler, E., & Erorta, Ö. (2012). *Mobil cihazlar için etkileşimli e-kitap tasarım araçları*. XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Hart, M. (1992, August). *The history and philosophy of project gutenber by michael hart*. Project Gutenberg: http://www.gutenberg.org/wiki/Gutenberg:The_History_and_Philosophy_of_Project_Gutenberg_by_Michael_Hart adresinden alınmıştır
- Hatipoğlu, N. (2011). *Yenilenebilir, etkileşimli ve hipermedya destekli e-kitap şablonu tasarımı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Işık, A. D. (2013). Elektronik kitapların eğitimde kullanılabilirliği. *Bartın üniversitesi eğitim fakültesi dergisi*, 2(2), 395-411.
- Johnson, L., Levine, A., Smith, R., & Stone, S. (2010). The 2010 Horizon Report. New Media Consortium. 6101 West Courtyard Drive Building One Suite 100, Austin, TX 78730.
- Juarez, L. M. (2014). *Transforming literacy instruction: exploring pre-service teachers' integration of tablet technology in reading, comprehension, and writing*. Texas: Doctoral dissertation, Texas A&M University-Corpus Christi).
- Kaya, C. B. (2013). *6. sınıf sosyal bilgiler dersi için geliştirilen etkileşimli elektronik kitabın öğrenci başarısı üzerine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lim, E. L., & Hew, K. F. (2014). Students' perceptions of the usefulness of an E-book with annotative and sharing capabilities as a tool for learning: a case study. *Innovations in Education and Teaching International*, 51(1), 34-45.
- Mutlu, E., Korkut, B., ve Yılmaz, Ü. (2006). *Ders kitaplarının dağıtımı amacıyla internetin kullanılması: açıköğretim e-kitap uygulaması örneği*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Önder, I. (2010). *Elektronik kitap olgusu ve Türkiye'de durum* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Önder, I. (2011). e-Kitap ve dünyada elektronik kitap yayıncılığı, *Türk Kütüphaneciliği*, 25(1), 97-105.
- Önder, I. (2013). *Yeni yüzyılın kitabı elektronik kitap*. Ankara: Orient.
- Öngöz, S. (2011a). *Eğitim fakültelerinde okutulan gelişim ve öğrenme dersine yönelik hazırlanan bir elektronik kitabın değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Öngöz, S. (2011b). *Bir öğrenme-öğretme aracı olarak elektronik kitap*. 5th International Computer & Instructional Technologies Symposium'da sunulan bildiri. Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Öz, H. (2015). *FATİH projesinin uygulanma sürecindeki sorunların okul yöneticileri perspektifinden değerlendirilmesi: tekirdağ/süleymanpaşa örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Namık Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tekirdağ.
- Özen, N. E. (2015). *Dijital ve etkileşimli ingilizce öykülerin 5. sınıf öğrencilerinde okuduğunu anlamaya etkisinin araştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Pamuk, S., Çakır, R., Ergun, M., Yılmaz, H. B., Ayas, C. (2013). Öğretmen ve öğrenci bakış açısıyla tablet pc ve etkileşimli tahta kullanımı: Fatih projesi değerlendirmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1799-1822.
- Saklı, E. (2010, 1 11). *E-book nedir nasıl okunur*. Chip Online Tr: http://www.chip.com.tr/blog/enginsaklidarkexecut/e-book-nedir-nasil-okunur_4585.html adresinden alınmıştır
- Salman, Ş. (2013). *FATİH projesi kapsamında yer alan öğretmen ve öğrencilerin projeden beklentileri ve bilişim teknolojileri kullanımına karşı algıları üzerine bir araştırma* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Samur, Y. (2012). Measuring engagement effects of educational games and virtual manipulatives on mathematics, (Doctoral Dissertation). Virginia Polytechnic Institute and State University, Department of Learning Sciences and Technologies, School of Education, Blacksburg, Virginia, USA.
- Samur, Y. (2015, April). *Gamifying a hybrid graduate course*. Paper session presented at the Global Learn Conference, FernUniversität in Hagen, Berlin, Germany.

- Sayer, R. C. (2007). *Çocuk kütüphanelerinde elektronik yayınların kullanımı ve yaygınlaştırılması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şanal, A. (2016). *Ders kitabı olarak z-kitap kullanımının okuduğunu anlamaya etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Topbaşoğlu, N. (2015). *Dijital ve etkileşimli öyküleyici metinlerin okuduğunu anlamaya etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Ülke, Y. B. (2016). *Digitalization of the book publishing industry: a study on the e-book publishing in turkey* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Vassiliou, M., & Rowley, J. (2008). Progressing the definition of “e-book”. *Library hi-tech*, 26(3), 355-368.
- Yalavaç, G., & Samur, Y. (2016). Students' and teachers' perceptions of after school online course. *European Journal of Contemporary Education*, 15 (1), 147-162. DOI: 10.13187/ejced.2016.15.147
- Yıldırım, G. (2014). *Tablet bilgisayarlara yönelik geliştirilen e-kitapların video ile zenginleştirilmesi süreci: bir tasarım tabanlı araştırma* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

A Content Analysis of Thesis and Dissertations Published in Turkey on Electronic Books

Feyzedin Alpkıray, Yavuz Samur*
Bahcesehir University

Extended Abstract

With the developing technology, books have also begun to turn into e-books. This research is a content analysis study covering e-books in Turkey between 2007-2016, including master thesis and doctoral dissertations. With the FATİH project aiming to increase the use of new technologies in education, the e-book has begun to gain its popularity. Some of the theses studied are among the findings of the success of this project, the perceptions and attitudes towards the project and the effects of using e-books in specific lessons to measure the achievement or the reading comprehension.

Introduction: The books that appeared after the invention of writing were first written by hand. When the printing house was invented, a great transformation took place and the books became accessible to a wider audience. Since the publication of the first electronic book in digital format in 1971, e-book has continued to be developed so far. There are specifically manufactured reader hardware to read e-books and there are also programs allowing e-books to be read on mobile phones and tablets or on computers. The e-book, which offers flexibility, access and distribution in the field of education and training, is being used in almost every level of education in Turkey. In this study, masters and doctoral theses involving specific key words were found by using YÖK thesis database and content analysis was performed.

Method: This is a qualitative research study conducted with a content analysis method. The master thesis and doctoral dissertations were all related with e-books in the field of educational sciences. A systematic search procedure was conducted with related keywords such as “e-book”, “z-book” and “book”. After elimination of the results according to the research questions, the final content analysis was conducted on 22 theses in the YÖK thesis database.

Results: When the theses examined are ranked according to the year they were published, it is seen that the first theses on this subject were made in 2007 and the number of the thesis related with e-book has increased considerably especially in the last three years. When analyzed according to the subjects, it can be seen that there are 8 thesis on "effectiveness of e-book", 5 thesis on "e-book design-development", 4 thesis on the "the use of e-book", 2 thesis on the "concept of e-book", 2 thesis on “e-book publishing” and 1 thesis on “e-book in literature”. Among them, there are 17 (77%) master thesis, 4 (18%) doctoral dissertation and 1 (5%) proficiency thesis. It is understood that 54.5% (12 thesis) of the studies were used quantitative, 40.9% (9 thesis) used qualitative, 4.5% (1 thesis) used mixed research method. In the studies, the e-book features mentioned in the studies were analyzed and given in a detailed way. In addition, e-book definitions of researchers were classified and added to the findings of the study. Some researchers made their own definitions, while others preferred to use quotations from the other researchers. When the number of samples of the experimental studies is examined, it is seen that the most studies (53.8%, 7 thesis) were conducted with 1-30 subjects. The effectiveness of e-books was the most studied topic in 8 of the theses.

Conclusion: Although the e-book concept has a history of over 40 years, it is understood that the first thesis on this subject was made in 2007 in Turkey. When the research topics are analyzed, the studies examining whether the e-book is effective are the most studied topic (36%). The numbers of participants in the studies can be increased and it may contribute to the field more when various topics related with e-book are studied. It is understood that doctoral studies are fewer (4 theses, 18%) than the master theses related to the subject (17 thesis, 77%). In the studies, researchers seem to have taken different definitions of e-book or used their own definitions. There is no consensus on the definition of e-book and the misperception of e-book was also found

*Corresponding Author: Yavuz Samur, Bahçeşehir University, Faculty of Educational Sciences, Computer Education and Instructional Technologies, yavuz.samur@es.bau.edu.tr

interesting. Within the scope of the FATIH project, the introduction of tablet computers has brought more interest in e-books. Existing books has started to be converted into e-books and z-books, and it is found that academic studies related to e-books have increased simultaneously. In recent years, e-book publishing has gained momentum in Turkey and many e-book readers used in the world are legally sold in our country. Undoubtedly, the common use of e-books will be facilitated by more investment in e-book publishing. In the experimental studies related with e-book, especially pedagogical studies can contribute to the development of the e-book as an educational technology. When the possibilities of information technology are considered, e-book has various innovative development potentials even with today's technology. When e-books are used as an educational material, innovative practices such as teacher-student interaction can be enhanced by integrating e-books with assessment and evaluation. Considering the students' preference on face to face lessons over online courses (Yalavaç & Samur, 2016), it is important to use the pedagogically enhanced e-book with motivating content designed according to the target students. The e-book can also allow the doing experiments with multimedia, it may also enable online student-student and student-teacher interaction. Moreover, leveraging 3D objects, interactive maps, sounds, recording, chat, testing, animation, statistics, and gamification features within the e-books may also be integrated with suitable methods. The interaction between the author and the readers may bring a different dimension to e-books. E-books will also become more effective tool by offering text-reading and text-to-speech features for disabled individuals and for language learners.

Key words: E-book, Z-book, Electronic book, Literature review